

Restaurálási dokumentáció

20. századi hímzett zászlóról,
a Szentendrei Szabadtéri Múzeum részére,
a Nemzeti Kulturális Alap 204111/281. számú pályázatához

1. kép A zászló a restaurálás megkezdése előtt

1. Tárgyak adatai, rövid leírása

1.1. Adatok

Tulajdonos: Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum

Származási kora és helye: 20. század, Magyarország

1.2. Rövid leírás

A zászló kétlapos, kétoldalas, három karéjos, piros-fehér-zöld színű rojttal keretezett, bélelt. A zászlólapok 3 részből szabottak, piros-fehér-zöld színűek, selyemből készültek. Bélése lenszövet. Mérete: 180x220 cm

Mindkét oldala hímzett. Az egyik felén az egyesület neve, alakulásának éve („Windberri Szt. Mihály I. Magyar Bányászbetegsegélyező Egyesület, alakult 1901. május 6.”) és Sárkányölő Szent György alakja látható (2. kép). A másik oldalon a „Szabadság, Testvériség, Egyenlőség” felirat olvasható. A középső részen két babérág között egymást átfogó kezeket ábrázoltak (3. kép). A kezek felett lévő címer hiányzik, helyére és formájára csak a varrásnyomokból lehet következtetni.

A három karéjt dús, virágmotívumos, indás-leveles hímzés tölti ki, amelynek 1-1 ága végigfut a zászló hosszanti oldalain.

2. kép A zászló egyesületi feliratú oldala

3. kép A zászló „címeres” oldala

4. kép Hímzés a zászlólapon (a hiányzó címer varrásnyomával)

A zászló készítése során felhasznált textilek kötéstípusát, a hímzőfonalak sodratát optikai mikroszkóp segítségével, a szálak analízisét égetési próbával határoztam meg.

Az alapszövet típusa: ripsz/cannelé kötésű¹.

Az égetési próba eredménye: fehérje alapú szál. A zászló alapszövetének lánc- és vetülék fonala selyem.

A vizsgálat során meghatározó volt az égéstermék: könnyen porló, fekete, gyöngyszerű – ellentétben a gyapjúval, amelynél törékeny, fekete, zsíros jellegű golyócska keletkezik. Az égés során keletkező füst enyhe, szinte szagtalan volt, amíg a gyapjúnál jól érzékelhető, égett hajra emlékeztető szag tapasztalható.

A bélés típusa: vászon kötésű.

Az égetési próba eredménye: cellulóz alapú szál. A pontosabb meghatározás érdekében csavarodási tesztet végeztem.² A zászló bélésének lánc- és vetülékfonala len.

¹

cannelé kötés: „(fr., rovátkolt, a ripszkötés elnevezése) jellemzője a vetülékiránnyal párhuzamos bordázottság, amelyet a láncfonallebegés okoz....” E. Nagy Katalin, Kralovánszky Mária, Mátéfy Györk, Járó Márta: Textiltechnikák, MNM 1993, 38. oldal

² „A csavarodási teszt is alkalmas a hánccszálak megkülönböztetésére. A rostok ugyanis meghatározott irányban csavarodnak a szál tengelyére. A **lenben** és a ramiban „S”, a kenderben és a jutában „Z” irányban. ... szálköteget ... vízbe mártunk, ... meleg felület fölött szárítani kezdjük, a kender és a juta szála az óramutató járásával megegyező, a **len** és a rami **az óramutató járásával ellentétes irányba csavarodik** a szál tengelyének mentén. ... „ Tímárné Balázsy Ágnes: Textilszálak anyagvizsgálata, egyetemi jegyzet

5. kép A zászló alapszöveve és bélése

A hímzőfonalak típusa: kétágú, S és Z sodratú.

Az égetési próbák eredménye cellulóz és fehérje alapú szál. A zászlót díszítő motívumok hímzőfonalai selyemből, az alátöltő fonalak pamutból készültek.

A hímzés típusai: lapos-öltés, száröltés, alátöltött (domború) öltés

6. kép Domború hímzés a zászlón (részlet)

7. kép Az alátöltött öltés hátoldala (részlet)

8. kép Selyemfonallal készült hímzés

9. kép A hímzés hátoldala

2. Általános állapotleírás

A zászló kifakult, foltos, poros, szakadt, hiányos és rendkívül gyenge megtartású, száraz, merev tapintású. Az alapszövet egészen kisebb-nagyobb hasadások láthatók, a karéjos részeken - különösen a fehér színű sávban - nagymértékben hiányos, foszlott. Az egész zászló gyűrött, deformálódott.

10. kép Felhasadt, hiányos alapszövet

11. kép Hiányos, foszlott alapszövet

12. kép A zászló erősen gyűrött, kifakult alapszöveve

13. kép A selyemszövet szín- és fonák oldala a béléssel

A hímzés néhány helyen felszakadt, kipergett, hiányos. A feliratokat keretező paszomány szintén szakadozott, sérült. A díszítő rojtsor kifakult, kopott, amely az egész zászló megjelenésére jellemző.

14. kép Felbomlott szövött szalag (részlet)

15. kép Kifakult, szakadt és hiányos rojt

3. Konzerválás

A konzerválás célja – szem előtt tartva a minimális beavatkozás elvét – a zászló stabilitásának és esztétikai megjelenésének a javítása.

A tisztítás megkezdése előtt a megfelelő kezelések kiválasztásához szükségesnek tartottam a zászló szövetének és hímzéseinek készítése során felhasznált szálanyagok meghatározását és a színlevézési próbák elvégzését. Az azonosítás során mintavétellel történő, roncsolásos vizsgálatokat végeztem. A mintákat minden esetben olyan területről vettem, amely az összeállítás után nem látszik.

3.1. Tisztítás

Száraz tisztítás

A száraz tisztítás alkalmával a lazán kötődő, felületi szennyeződést távolítottam el, amely elengedhetetlen volt a további kezelések megkezdése előtt. A portalanítást állítható szívóerejű porszívóval, tüllhálón keresztül végeztem.

Tekintettel a tervezett nedves tisztításra elvégeztem a színlevézési próbát (ioncserélt vízzel és felületaktív mosószeres³ oldattal is), amelynek eredménye: a zászló alapszövetének és hímzőfonalainak színezékei levéztek. Így a hosszabb ideig tartó, mosószeres oldatba bemerítéssel tervezett tisztítás nem volt elvégezhető.

A rendkívül száraz, merev tapintású, szennyezett textil állapota azonban indokoltá tette a felületi nedves tisztítást. (A víz lágyító hatása miatt a merev, kellemetlen tapintású, gyűrött textília állapota javul, kisimíthatóvá válik.)

A kezelés megkezdése előtt eltávolítottam a rojtsort, valamint szétbontottam a zászlólapokat. Bontás után a rojtsort visszavarrtam az eredeti helyére (tűzőöltéssel), elkerülve annak megnyúlását, deformálódását a további kezelések során.

Vizes tisztítás

A zászlólapok és a rojt tisztítását nedves szivacs segítségével, óvatos felületi tamponálással végeztem.

³ Hostapon T márkanevű anionos felületaktív mosószer (olajsav metil-taurid nátrium sója)

16. kép Szennyeződés a zöld selyemszöveten

17. kép A zöld színű selyem tisztítás után

Szárítás

A nedves tisztítás után a zászlólapokat síkban kiterítve, formára igazítva, rozsdamentes tűvel rögzítve, üveglapokkal lesúlyozva szobahőmérsékleten megszáritottam.

18. kép Tisztítás utáni rögzítés üveglapok és tűk segítségével

Az elvégzett tisztítás, szárítás után az erős gyűrődések, ráncok tompultak, a textil lágyabb, kellemesebb tapintásúvá vált. A szakadt, hiányos részeken a lebegő lánc- és vetülékfonalak megfelelő szálirányba rendeződtek.

19. kép A zászló gyűrött alapszöveve tisztítás előtt

20. kép Tisztítás után az erős gyűrődések tompultak

3.2. Varrókonzerválás

A konzerválás során a meggyengült és hiányos részek megfelelő anyaggal történő alátámasztását, illetve pótlását, a szakadozott szövetszélek levarrását, valamint a sérült és foszlott területek varrással történő megerősítését végeztem el. Ehhez a művelethez a tárgy anyagával megegyező, színezett textileket (selyem), varrócérnákat (pamut), selyemszálat használtam fel.

Részleges alátámasztást és kiegészítést alkalmaztam a zászló világos (fehér) színű sávjánál. Ezen a részen a selyemszövet rendkívül gyenge megtartású és nagymértékben sérült, hiányos volt. A meggyengült állapot miatt csak minimális mértékben volt alkalmazható átfogó öltés. A szakadt szövetszéleket több helyen apró tűzőöltéssel varrtam le. Végül a felületre selyem kreplin védőréteg helyeztem, amelyet a motívumok körvonala mentén tűzőöltéssel, illetve csúsztatott fércelő öltéssel, selyemszállal rögzítettem.

21. kép Szakadozott, hiányos selyem szövet

22. kép A károsodott selyem szövet átfogó öltéssel történő rögzítése

23. kép A sérült textil alátámasztás és kreplinnel történő lefedés után

24. kép Védőréteg a hímzésen (a körvonalak mentén rögzítve)

Az elvégzett varrókonzerválás, alátámasztás és felületi védőréteg elhelyezése után a zászló stabilabb állapotba került, a zászlólapok egymáshoz való rögzítését - az eredeti állapotnak megfelelően - mégsem végeztem el. Mind az alap- és bélelő textíliák, mind a hímzőfonalak

gyenge megtartásúak, kisebb fizikai hatásra is könnyen szakadnak, porlékonyak. A nehéz zászlólapok együttes mozgatása további károsodásokat okozna, ezért javaslom a két rész külön kezelését.

25. kép Az alapszövetből kipergő, porszerű szálanyag

26. kép Gyenge megtartású, porlékony hímzőfonal

4. Raktári elhelyezés, kiállítás

Raktári elhelyezés

A zászló nagyméretű hengerre feltekerve, a műtárgyvédelmi előírásoknak megfelelő raktárban kerül elhelyezésre.

Kiállítás

Fényérzékenység szempontjából a textilek az érzékeny kategóriába tartoznak. Ezért gondoskodni kell az UV és az IR sugárzások elleni megfelelő védelemről is. A különböző típusú védőfóliák – amelyek alkalmazhatók közvetlenül a tárló üvegfelületén is – a káros sugárzások nagy részét kiszűrik. Javasolt az időszakos megvilágítás.

A szakszerű és biztonságos kiállítás érdekében a zászlót enyhén döntött, fehérítetlen textillel bevont savmentes kartonlapra helyezve célszerű bemutatni.

A kiállító térben, vagy a zárt tárlón belül szükséges az előírt klimatikus viszonyok biztosítása (20-22°C hőmérséklet, 50-55%-os páratartalom, 50 lux mértékű megvilágítás).

Felhasznált anyagok

ioncserélt víz, selyem szövet, pamut varrocérna, selyemszál

K. Juhász Andrea
textil restaurátor

Restaurálási dokumentáció

Szennai Skanzen hegedűhátú székeiről
a Szentendrei Szabadtéri Múzeum részére,
a Nemzeti Kulturális Alap 204111/281. számú pályázatához

A hegedűhátú székeken jellemzően hasonló, légköri szennyeződések szárazon, vákuum és sűrített levegő segítségével kerültek eltávolításra. Mivel mindhárom szék egyszerű rögzítéssel, faszegekkel és ékeléssel csapolt, ezért ezen kötések bontását követően került sor a tisztításra.

1. ábra. Restaurálás utáni állapot

A 80.36.1-es leltári számú széket előzetesen már restaurálták. Egy utólagosan ráfestett zöld olajfestéket távolítottak el a felületről. A tisztítás során a legnagyobb problémát az előzetesen le nem tisztított festékréteg eltávolítása jelentette. A tisztítást oldószerpróbák során kikísérletezett diklór-metán oldattal sikerült elvégezni, szike segítségével.

62.25.1. Szék

Ragasztás:

A szék háttámláját poli-vinil-acetát alapú ragasztóanyaggal, szorítóhatás mellett ragasztottuk össze. Ülőlapjának hátsó, csapmenti részét artiwooddal (epoxy gyanta alapú, fűrészporos ragasztó-kitöltő anyag) ragasztottuk megfelelő szorítóhatás mellett.

Kiegészítés:

Háttámlájának repedése mentén hosszanti irányban, illetve a felső díszítmény bal oldalán került sor kiegészítésre. A kiegészítéseket poli-vinil-acetát alapú ragasztóanyaggal készítettük el, szorítóhatás mellett. A lábak ékeléses csapolását is kiegészítettük.

Az ülőlap hátsó részét faékekkel erősítettük meg, hogy jobban ellenálljon a háttámla feszítő hatásának. A kiegészítések formára igazítása kézi szerszámokkal történt.

80.36.1. Szék

Ragasztás:

Háttámla repedt csapolásait apró kiegészítésekkel szorítóhatás mellett poli-vinil-acetát alapú ragasztóval végeztük el.

Háttámla hasadozó rétegeinek visszarögzítése epoxy gyantával történt, fecskendezéses eljárással, szorítóhatás mellett.

Kiegészítés:

Háttámla bal alsó csapolásánál, és az ülőlap jobb oldalánál a csapolás mentén készült kiegészítés. A kiegészítések formára igazítása kézi szerszámokkal történt.

4296. Szék

Ragasztás:

A háttámla bal alsó oldalán végighúzódo repedést, az ülőfelület bal alján látható repedést, poli-vinil-acetát alapú ragasztóanyaggal szorítóhatás mellett ragasztottuk össze.

Kiegészítés:

A bal felső bajuszminta és a bal felső ív minta vége került kiegészítésre az eredeti alapanyagának megfelelően tölgyfából. A kiegészítést poli-vinil-acetát alapú ragasztóval, szorítóhatás mellett illesztettük az eredeti felülethez. A kiegészítések formára igazítása kézi szerszámokkal történt.

Retusálás:

A kiegészítéseket esztétikai okból az eredeti „megöregedett” fa színéhez igazítottuk. A retusálásnál szeszes fapácot alkalmaztunk.

Konzerválás:

A natúr fa felületeken Xylamon oldószeres konzerválószerrel használtunk fel.

A megvalósítás szakmai vonatkozásai és eredményességének elemzése

A restaurált zászló így, konzervált állapotban már alkalmas arra, hogy 30 cm-es átmérőjű papírhengerre feltekerve akár látványraktári kiállításba kerüljön, később fektetve, UV szűrős védelemmel ellátva teljes méretében bemutatásra kerüljön. A restaurálás mind esztétikai, mind etikai szempontból magas színvonalú, hosszútávon biztosítja a tárgy állagának megőrzését. Javasolt a klimatizált raktári tárolása, ennek megfelelően a Textilraktárban kerül elhelyezésre.

A Szennai Skanzen hegedűhátú székein alkalmazott beavatkozások megfelelnek a szabadtéri néprajzi múzeumoknál elfogadott etikai elvárásoknak, a felhasznált anyagok tartósak, a nagyobb hő és páratartalom ingadozásnak is jól ellenállnak. Esztétikai és szerkezeti szempontból is fontos volt ez a beavatkozás, a műtárgyak állapota hosszú távra biztosítva van. A látogatók a restaurálás követően teljes esztétikai élménnyel gazdagodhatnak, mert a mostani megjelenés az eredeti állapotot tükrözi. A beavatkozást követően a tárgyak az eredeti kiállítási körülmények között vannak tárolva.

Szentendre, 2018-03-12

.....

Hugyecsek Balázs

állományvédelmi felelős, restaurátor